

Zhuangzi'da Özgürlük Düşüncesi: “Özgür Yolculuk” Bölümü Üzerinden Bir İnceleme

Gonca ÜNAL CHIANG*

Makale Geliş / Recieved: 18.11.2019

Makale Kabul / Accepted: 9.12.2019

Öz

Dao Düşüne Ekolünün Laozi'dan sonra gelen temsilcisi Zhuangzi, Çin felsefesinde özgürlük fikrinin de önde gelen temsilcisidir. Kendi adıyla anılan eserinin ilk bölümünde, anekdotlar aracılığı ile aktardığı özgürlük düşüncesi, hem düşünürün kendi felsefesine hem de kendinden sonra gelen taoist düşünceye sağlam bir temel oluşturmuştur. Özgürlük fikrini varlık ve insan üzerinden ayrı ayrı anekdotlar aracılığıyla tartışan Zhuangzi'ya göre; doğasına uygun yaşama imkanı bulan varlık ve ruhunu serbest bırakarak varlığın yaratılışının doğasına uygun hareket eden insan gerçek özgürlüğün sahibidir. Yaratılış itibarıyla her varlığın sahip olduğu gerçek özgürlük; maddesel dünya unsurlarından etkilenerek zamanla azalabilir, şekil değiştirebilir veya yok olabilir. Bu noktada Zhuangzi; varlık ve özellikle de insanlar için adına “dönüşebilme ihtimali” (轉變的可能性) dediği bir dizi pratik önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Dao, Zhuangzi, Özgür Yolculuk, Doğa Düzeni, Değişebilme İhtimali, Eylemsizlik.

The Idea of Freedom in Zhuangzi: A Research on the Chapter “Happy Excursion”

Abstract

Zhuangzi, the representative of The School of Tao after Laozi, is also the leading representative of the idea of freedom in Chinese philosophy. In the first part of his work, which is named

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi, Sinoloji Anabilim Dalı, guchiang@ankara.edu.tr. ORCID: 0000-0003-2577-4638

Künye: CHIANG, Gonca Ünal. (2019). Zhuangzi'da Özgürlük Düşüncesi: “Özgür Yolculuk” Bölümü Üzerinde Bir İnceleme. *Dört Öge*, 16, 47-63. <http://dergipark.gov.tr/dortoge>.

Zhuangzi, the idea of freedom conveyed by anecdotes provided a firm foundation for both the philosopher's own philosophy and the subsequent taoist thought. According to Zhuangzi, who discussed the idea of freedom through separate anecdotes on being and man; the person and the being who finds the opportunity to live in accordance with the nature is the owner of the true freedom. The true freedom of every being based on its creation; it can be reduced, deformed or destroyed by being influenced by material world elements. At this point, Zhuangzi proposes series of practicals, what he called "the probability of transformation" (轉變的可能性), for being, especially for human being.

Keywords: Dao, Zhuangzi, Happy Excursion, Natural Order, Probability of Transformation, Inaction.

1. Giriş

Çin tarihinde Doğu Zhou Hanedanlığı'nın (MÖ 770-221) ikinci yarısını oluşturan Savaşan Beylikler Dönemi, toplumsal sorunların ciddi boyutlara ulaştığı bir karmaşa dönemidir. Toplumda yüzyıllardır düzen sağlayan kuralların toplum ve siyaset üzerindeki etkisini kaybettiği, aristokrat sınıf sisteminin çöktüğü, hükümdarın toprak sahipleri ve derebeyler üzerindeki kontrolü kaybetmeye başladığı, siyaset ve ekonominin yanında halkın inanç sistemlerinin de karmaşadan nasibini aldığı bu dönemde, insancılık, dürüstlük ve adalet gibi ahlaki kavramlar da değerini yitirmiştir. Bu dönemde, ülkede yeniden barış ve huzur ortamını sağlayabilmek için farklı düşünürlerin temsil ettiği düşünce akımları ortaya çıkmıştır. Laozi'nin kurucusu olarak kabul edildiği Dao Düşünce Ekolü, MÖ 6. yy'da metafizik düşünceyi kullanarak sistematik bir şekilde ortaya koyduğu evren oluşum ve insan varlık fikirleri ile diğer ekollerden ayrılarak kendine farklı ve önemli bir yer edinmektedir.¹ Dao Düşünce Ekolü'nün Laozi'dan sonra gelen en önemli temsilcisi Zhuangzi'dir (MÖ 369-286). Zhuangzi, felsefesini diyalog ve anekdot yöntemleri ile aktarırken, anlaşılması güç Laozi düşüncesini de daha kolay anlaşılır hale getirmiştir.

Batı Han Dönemi tarih yazarı Sima Qian (MÖ 145-86) *Tarih Kayıtları* eserinde Zhuangzi biyografisini şöyle vermektedir:

"Zhuangzi, Meng'lu², ön adı Zhou. Meng Qiyuan'de ufak bir memuriyet görevinde bulunmuştur... Bilgisi derin, araştırmaları kapsamlıdır. Düşüncesinin özünü Laozi öğretisi oluşturur. Yüz binden fazla imden oluşan eserinin büyük kısmını, okuyucuya mesajlar veren anekdotlar oluşturmuştur" (Shi Ji, Laozi Hanfei Liezhuan, 9).

1 Dao Düşünce Ekolü'nde temel amaç; evrenin mükemmel düzeninden yola çıkarak, insanlara örnek olacak, onları sakin, düzenli ve güvenli bir yaşama kavuşturabilecek bir bakış açısı, ideal bir yaşam biçimi oluşturmaktır. Ayrıntılı bilgi için Bkz: (Chiang, 2011/2:54, s.155).

2 Savaşan Belikler Dönemi'nde (MÖ 453-221) Song Beyliği sınırlarında yer alan bir şehir. Günümüzde Henan Eyaleti'nin Shanqiu şehri.

Tarih Kayıtları metninde de geçtiği üzere, Zhuangzi'nin kendi adını taşıyan bir eseri mevcuttur. Bu eser, iç内篇, dış外篇 ve karışık雜篇 olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır; bunlar sırasıyla yedi, on beş ve on bir kısımdan oluşmaktadır. Zhuangzi'nin kitabı; doğa düzeni, insan yaşamı ve özgürlüğü konularına ağırlık vermesi ile dönemdaşı olan *Lunyu*, *Mengzi*, *Xunzi*, *Mozi* ve *Shangjunshu* gibi felsefe metinlerinden ayrılmaktadır. Cao Hong bunu şu cümlelerle dile getirmektedir:

“Dönemdaşı olan eserlerle karşılaştırıldığında, Zhuangzi eserinde ahlak, siyaset, düzen veya kurallar gibi konuların yer almadığı görülmektedir. Onu özel kılan şey; insanı ve onun yaşam felsefesini konu almış olmasıdır” (Cao, 2017/3, s. 37).

Zhuangzi'nin dönemi; savaşların arttığı, düzenin yok olduğu, ahlaki kavramların hiçe sayıldığı bir karmaşa dönemidir. Bu dönemde topluma hakim olan istikrarsızlığın insanlar üzerinde en olumsuz etkisi; onları özgürlüklerini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya bırakmış olmasıdır. Zhuangzi kitabında; durum ve olaylara getirdiği farklı bakış açısı ve yorumla, insanın özgürlüğünü yitirmeden kendi doğasına en uygun yaşam biçimini nasıl elde edebileceğine dair yöntemler tespit ederek bunları anekdotlar aracılığı ile aktarmıştır.

Çin felsefe tarihinde özgürlük fikrinin önde gelen temsilcisi Zhuangzi'dir. O, bu düşüncesiyle kişiyi maddesel dünya meselelerinden, toplumsal gerçeklerden, insanın doyurulamaz istek ve ihtiyaçlarının çizdiği sınır ve baskılardan uzaklaştırarak, ruhsal özgürlüğe ve zihinsel rahatlığa kavuşmasının yollarını göstermektedir. Özgürlük fikrinin bizzat uygulayıcısı da olan Zhuangzi; hayatı boyunca ün, şöhret, mevki gibi kişisel çıkarlar peşinde koşmamış, gelişen ve değişen toplumsal yaşamın karmaşasındansa; doğa ile iç içe, ilkel ama özgür bir yaşam biçimini tercih etmiştir. Bu durum, *Tarih Kayıtları* metninin Zhuangzi biyografisinde şu cümlelerle kaydedilmiştir:

“Zhuangzi olayları gözlemek ve başarılı bir üslupla aktararak Konfüçyüs ve Mozi'nin fikirlerini çürütmek konusunda oldukça başarılıdır. Öyle ki; dönemin bilge kişileri de onun eleştirilerinden nasiplerini almışlardır... Büyük yöneticiler dahi onu kullanmayı başaramamışlardır. Chu Wei Kralı Zhuang Zhou'nun üstün yeteneklerini duymuş, cömert hediyeler eşliğinde elçiler göndermiş ve ona Cao Ülkesinde vezirlik önermiştir. Zhuang Zhou, Chu elçisinin karşısında gülümseyerek şu sözleri söylemiştir: “Bin altın gerçekten cömert bir hediye; vezirlikse gerçekten değerli bir mevki. Peki sen hiç göğe adak verilen bir sığır gördün mü? Onu yıllarca beslerler, derisini desenli satenle süslerler, sonra onu tapınağa götürür adak kurbanı yaparlar. İşte o an bu sığır, sadece özgür küçük bir domuzcuk olabilmeyi diler. Peki bu artık mümkün müdür? Hemen gidin buradan, beni de kirletmeyin! Küçük bir pis su kanalında mutlu mesut yaşarım da, yine de kralınızın zincirlerine vuramazsınız beni. Ömrüm oldukça bir yöneticilik görevinde bulunmayı değil, kalben ve ruhen mutlu olmayı tercih ederim” (Shi Ji, Laozi Hanfei Liezhuan, s. 9).

Sima Qian'in verdiği Chu Wei Kralı örneğinde, Zhuangzi'nın bir ülkeye vezirlik yapabilecek kadar yetenekli ve bilgili, ancak kendisine yapılan vezirlik teklifini reddedebilecek kadar özgürlüğüne düşkün bir kişilik sergilediği görülebilmektedir. Ayrıca; Zhuangzi'nın eleştirisinin yalnızca yöneticilere değil, toplumu hiyerarşik bir düzene göre örgütleyerek insanı doğal ve özgür halinden uzaklaştıran düşünce yapısına da yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Zhuangzi özgürlük düşüncesini her şeyden üstün tutar ve felsefesinin temelini oturtur. Toplamda otuz üç bölümden oluşan eserinin ilk bölümünü Özgür Yolculuk (逍遙遊) başlığıyla aktarır. Yedi farklı anekdot ve anekdotlar arası verdiği örneklerle kaleme aldığı bu bölüm, eserin tamamına güçlü bir temel oluşturmaktadır.

2. Özgür Yolculuk (逍遙遊)

Bölümün başlığını oluşturan *xiaoyao*'ın逍遙 sözcük anlamı özgürlük'tür; *you* 遊 ise *seyahat*, *yolculuk* anlamına gelmektedir. Xiaoyao逍遙 sözcüğüne "Shuo Wen Jie Zi"da³ rastlanmaz. Sözcük, Çin tarihi metinleri arasında ilk olarak Shijing (詩經)⁴ ve Chuci (楚辭)⁵ da görülmektedir. (Bi, 2012/4, s. 6) Shijing'de geçen "nebrin üzerinde süzülme"⁶ (Shi Jing, Zhengfeng Qingren, 2) cümlesinde *süzülmek* anlamı *xiaoyao* sözcüğü ile karşılanmaktadır. Kongyin, Shijing'de geçen bu cümleyi: "nebrin üzerinde özgür ve dünyevi uğraşlardan uzak süzülme"⁷ (Kong, 1980, s. 543) şeklinde yorumlamaktadır. Chu Ci'da ise *xiaoyao* sözcüğü *doğal ve huzurlu gezinti*⁸ (Chu Ci, Li Sao Jing, 7) anlamında kullanılmıştır. Shijing ve Chuci'dan anlaşıldığı kadarıyla逍遙 *xiaoyao*'ın en eski anlamının: "dünyevi meselelerden uzak bir ruh haliyle, doğada yapılan huzurlu gezinti" olduğunu söylemek mümkündür. *You* 遊 sözcüğüne gelince; sözcüğün "Shuo Wen Jie Zi"daki ilk anlamı: "flama şeriti"⁹ (Xu, 1987, s.985) olarak verilmiştir. Wang Niansun bu kelimeyi; "flamaların altındaki şeritlerin rüzgarda özgürce dalgalanması" (2004, s. 345) olarak yorumlamaktadır.

Çinli düşünür Wang Fuzhi "Zhuangzi Yorumu" adlı eserinde 逍遙遊 *xiaoyao* başlığını; sanki bir sesin git gide uzaklaşması ve unutulması gibi, kalbi ve ruhu dünyevi meselelerden kurtarmak ve özgürlüğe doğru serbest bırakmak olarak açıklamaktadır (1983, s.44). Yine ünlü düşünürlerden Xu Fuguan "Çin İnsan Doğası Tarihi. Ön Qin Dönemi" eserinde逍遙遊 *xiaoyao*'unun anlamını: "ruhu serbest

3 Han Hanedanlığı dönemine ait, Çince kelimelerde im analizi yapan ilk sözlük.

4 詩經Şiirler Klasığı (MÖ 7. yy): Ru Ekolünün Beş Klasik metni arasında yer alan ve Konfüçyüs tarafından yeniden derlemesi yapılan Çin'in ilk şiir antolojisi.

5 楚辭: Chu Ülkesi ünlü şairi Quyuane 屈原 (MÖ 278) atfedilen ve Chu Ülkesi şiirlerini içeren klasik.

6 河上乎逍遙。

7 逍遙, 翱翔。言其不復有事。

8 聊逍遙以相羊。

9 說文解字: 旌旗之旒。

bırakarak varlığın yaratılışının doğasını takip etmek, doğal düzene karşı durmak, engel ve sınırların ötesine geçerek doğal ve özgür bir tavır içerisinde olmak" (2003, s. 415) şeklinde yorumlanmaktadır.

Bu tanımlamalardan anlaşıldığı kadarıyla Zhuangzi'nin *Özgür Yolculuk*'u daha çok içsel dünyaya yapılan özgür bir yolculuk olarak düşünülebilir. Zhuangzi kitabında yolculuk遊 ve kalp心 sözcüklerinin birlikte kullanıldığı pek çok cümleye rastlamak mümkündür. "varlığın kaynağına doğru ruhsal bir yolculuğa çıkmak"¹⁰ (Zhuangzi, Waipian Tian Zi Fang, 4), "saflığa doğru ruhsal bir yolculuğa çıkarak varlığın doğasını takip etmek ve bencil duygulardan arınmak"¹¹ (Zhuangzi, Neipian Ying Di Wang, 3), "ruhsal bir yolculuğa çıkarak varlığın doğasına ayak uydurmak ve ruhu besleyerek en üst mertebeye erişmek"¹² (Zhuangzi, Neipian Ren Jian Shi, 3) bu cümlelerden bir kaçıdır. Bi Lili, "*Zhuangzi Özgür Yolculuk Düşüncesi İncelemesi*" başlıklı araştırmasında Zhuangzi'nin ruhsal yolculuğunu dış dünyadan iç dünyaya veya iç dünyadan dış dünyaya yapılabilen iki yönlü bir yolculuk olarak ifade etmektedir. (2012/4, s.10) Bu çift yönlü hareketi, insanın ruh halinin önce bedenine sonra da yaşantısına olan etkisi ve dış dünyanın öncelikle insan bedeni ve sonra da insanın ruh haline etkisi olarak açıklamak mümkündür. Ünlü Çinli düşünür Chen Guying "*Zhuangzi Günümüz Yorumu ve Açıklaması*" eserinde Zhuangzi'nin ruhsal yolculuğuyla ilgili olarak: "Bir insan başarı, ün, çıkar, fayda, hak, mevki, saygı, statü gibi beklentilerin zincirlerinden kurtulduğunda ve ruhsal faaliyetlerine iyiye doğru yön verdiğinde, sınır ve engellerinden arınmış dünyaya doğru özgür yolculuğa çıkacaktır" (2011, s.367) açıklaması yapmaktadır.

Zhuangzi'nin *Özgür Yolculuk* metninde yer alan yedi anekdot ve anekdot içi örnekler; temelde iki düşünce etrafında şekillenmektedir. Bunlar; *faydasız-faydalı ayrımı* (無用有用之辨) ve *küçük-büyük ayrımı* (小大之辨) başlıklarıyla ifade edilebilir. İlk bakışta fazla bir anlam ifade etmeyen bu iki başlık, insanın doğayla ve varlıkla kurduğu ilişkide çoğu zaman farkına varmadan yaptığı seçimlerin sonucunda ortaya çıkan ayrımları ifade etmekte ve yapılan farklı seçimlerin insan ve varlığın özgürlük alanına olan etkisini ortaya koymaktadır.

2.1. Faydasız-Faydalı Ayrımı (無用有用之辨)

Gündelik yaşamda ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla varlıkla ilişki kuran insan; ihtiyaçlarına karşılık bulabilme durumuna göre varlığı faydalı-faydasız olarak sınıflandırmaktadır. İnsanın bir varlığın faydalı veya faydasız olduğuna karar verebilmesi için öncelikle varlıkla ilgili yeterli bilgiye sahip olması, sonra da bu bilgiyi kullanarak süreç ve sonuçtan tecrübe edinmesi gerekmektedir. Bazı durumlarda insanın varlık hakkında sahip olduğu bilginin doğru bilgi olmaması, insan için fay-

10 吾遊心於物之初。

11 汝遊心於淡，合氣於漠，順物自然，而無容私焉。

12 且夫乘物以遊心，託不得已以養中，至矣。

dalı olabilecek bir varlığı faydasız hale getirebilmektedir. Oysa varlığa dair edinilen doğru bilgi; varlığın kullanım alanını genişletir, sınırları ortadan kaldırarak ihtimal ve seçenekleri artırır; kişi bu seçenekler arasından kendisine en faydalı olanı seçerek özgürlük alanını genişletebilir.

Zhuangzi, Özgür Yolculuk bölümünde *faydalı-faydasız ayrımı* tartışmasını dört anekdot ve bir örnek üzerinden yapmaktadır. Bölümün son dört hikayesini oluşturan bu anekdotlardan üç tanesi doğru bilgi sayesinde ulaşılabilen gerçek özgürlük fikrini ortaya koyarken; bir anekdot ve anekdot içinde verilen bir örnekte ise insan tarafından faydasız görülen kimi varlıkların, asıl özgürlüğün sahibi olduklarına vurgu yapılmaktadır. Sözü geçen anekdotlar metinde şu şekilde verilmiştir:

Huizi Zhuangzi'ya dedi ki: "Wei Kralı bana büyük bir su kabağı tohumu hediye etti. Ektiğim bu tohum, beş kile¹³ büyüklüğünde bir su kabağı verdi. Bu koca kabak su taşımak için fazla kırılıyordu, kepeç yapmak için ise fazla sığ ve düzdü. Bu koca şey öyle kullanışsızdı ki, onu kırdım. Bunun üzerine Zhuangzi ona: "Büyük nesnelere kullanmayı hiç bilmiyorsunuz!" dedi... Şimdi senin beş kile büyüklükte bir su kabağın var. Neden ondan nehir veya gölde yüzdürebileceğin bir sal yapmıyorsun da, onun kullanılamayacak kadar büyük olduğundan şikayet edip duruyorsun! Bu senin aklının yetersizliğini gösteriyor" (Zhang, 2007, s. 13).

Anekdotta büyük bir su kabağına sahip olan Huizi'nin, kabağı ideal kullanım alanının dışında değerlendirerek onun faydasız olduğuna karar vermesi ve Zhuangzi'nin, varlığa dair yanlış bilgiye sahip olduğunu düşündüğü Huizi'ya olan eleştirisi konu edilmektedir. Zhuangzi, çok büyük bir su kabağının doğru amaçla kullanıldığı takdirde faydalı bir nesneye dönüşebileceğini, kabağın faydasız olduğunu düşündüren şeyin kabağın fiziksel özelliğinden değil, Huizi'nin onu kullanırken seçtiği yanlış yöntemden kaynaklandığını ifade etmektedir:

Song Ülkesi'nde tüm ailesi nesillerdir ipek yıkayıcısı olarak çalışan bir adam, çatlak elleri tedavi eden bir tür merhem yapardı. Bunu duyan bir yabancı merhemini tarifini ondan almak istedi ve karşılığında yüz altın teklif etti. Bunun üzerine merhemi yapan adam tüm ailesini bir araya topladı ve onlara: "Nesillerdir ipek yıkayıcılığın elde ettiğimiz yıllık kazanç bir kaç altından fazla değil, oysa bu tarifi sattığımız gün yüz altınımız olacak, bu tarifi satmam için bana onay verindedi. (Merhem yabancıya satıldı). Tarifi satın alan yabancı, Wu Kralı'na giderek onunla görüştü. Tam da o sıralar Yue Ülkesi baş kaldırmıştı. Wu Kralı bu yabancıyı general olarak atadı ve kış başında Yue Ülkesi ile yapılacak olan deniz savaşına komutan olarak gönderdi. Yue Ülkesi tam bir yenilgiye uğradı (çünkü Wu ordusu askerleri bu merhemi kullanarak kendilerini tedavi ettiler). Wu Kralı, bu başarısını ödüllendirmek için generale topraklarının bir kısmını verdi. Aynı merhem birilerine unvan, mevki ve top-

13 TDK: Otuz kilograma denk ölçü birimi.

rak kazandırırken, birileri de ipek yıkayıcısı olarak kaldı. İşte bu, merhem'in kullanımındaki farktı (Zhang, 2007, s. 12).

Anekdotta aynı merhemi farklı amaçlarla kullanan iki kişi için merhem'in sağladığı faydalar karşılaştırılmaktadır. Burada merhem'in sağladığı fayda, merhem'in kullanım amacının büyüklüğüyle doğru orantılıdır:

Song Ülkesinde şapka yapan bir adam bu şapkaları satmak için Yue Ülkesi'ne götürmüştü. Ancak Yue Ülkesi'nde insanların saçlarını kısa kesme ve dövme yaptırma adetleri varmış. Orada kimse şapka takmamış (Zhang, 2007, s. 11).

Anekdotta, Song Ülkesi'nde kullanılan, değer gören ve insanlara fayda sağlayan şapkanın, Yue Ülkesi'nde yaşayan ve şapka kullanma alışkanlığı olmayan insanlar için işe yaramaz ve faydasız bir nesne olarak kabul edildiğine dikkat çekilmektedir. Burada şapka, insanın kullanım amacı ve ihtiyacına göre kimi zaman faydalı kimi zamansa faydasız bir nesne olarak nitelendirilebilmektedir. Yue Ülkesi'nde şapkanın faydasız olduğunu düşündüren şey şapkanın kendi özünde var olan bir özelliğiyle değil, ona ihtiyaç duymayan insanlar açısından değerlendirilmiş olmasıyla ilgilidir.

Bu üç anekdotta geçen su kabağı, merhem ve şapkaya atfedilen faydalı-faydasız sıfatı, bu nesnelere yaratılışları özünde sahip oldukları özellikler değildir. Zhuangzi'ye göre tüm varlıklar yaratılışları itibariyle eşit şartlarda ve eşit özelliklerle yaratılmışlardır.¹⁴ Varlıklar için faydalı-faydasız tartışması insanların onları kullanmaya başlaması ile ortaya çıkmakta ve kullanım amacı ve yöntemine göre değişkenlik göstermektedir. Varlığa dair doğru bilgiye sahip olan insan, onu doğru zamanda, doğru mekânda, doğru yöntemlerle ve doğru amaca yönelik olarak kullandığı takdirde varlıkla olan ilişkisinde ihtimal ve seçenekleri artırabilecek, kendi çizdiği sınırların dışına çıkarak çok daha geniş bir özgürlük alanına sahip olabilecektir.

Zhuangzi; bu üç anekdot dışında verdiği diğer bir anekdotta ve anekdotla birlikte verdiği bir örnekte insan tarafından faydasız görülen kimi varlıkların, asıl özgürlüğün sahibi olduklarına vurgu yapmaktadır. Zhuangzi, yaratılış itibariyle özünde sahip olduğu özellikler doğrultusunda kendi doğasına uygun yaşayan varlıkların yaşamları süresince hiçbir zarara uğramadıklarını ve böylece gerçek özgürlüğün sahibi olduklarını ifade etmektedir. Sözü geçen anekdot ve örnek, metinde şu şekilde verilmektedir:

14 Zhuangzi düşüncesine göre; evrende tüm varlıklar farklı formlara sahip olmakla birlikte, tek bir düzene bağlı ve aynı varlıksal ilkelere *tâbidirler*. Evren ve varlığın var edicisi Dao, tüm varlıkları eşit şartlarda ve aynı özden meydana getirmiştir. Varlığın sahip olduğu bu eşitlik; zaman ve mekân boyutunda farklılık gösteren maddesel formların ötesindedir, bu sebeple farklılıklardan etkilenmez ve değişmez.

Huizi Zhuangzi'ya şöyle dedi: “Büyük bir ağacım var, insanlar onu aylanz ağacı diye adlandırıyor. Gövdesi öylesine düğüm düğüm ki, eşyalık tah-ta olarak kesilemiyor. Dalları öylesine çatallı ve büküm büküm ki, hiçbir standart ölçüye uymuyor. Yolun hemen kenarında olmasına rağmen hiçbir marangoz onunla ilgilenmiyor...” Zhuangzi ona şöyle cevap verdi: “Sen hiç avlanan yaban kedisi veya gelincik gördü mü? Etrafında dolaşan küçük hayvanları yakalamak için pusuya yatar, alçak yüksek demeden sağa sola sıçır-lar, ama kapana yakalandıklarında oracıkta ölürler. Öte yandan, bir sığır dü-şün. Kocaman gövdesine rağmen, küçük bir fareyi yakalayamaz (bu yüzden güvendedir). Şimdi senin kocaman bir ağacın var, onun işe yaramazlığından şikâyet edeceğine, neden onu hiçbir şeyin olmadığı uçsuz bucaksız bir ara-ziye dikmiyorsun. İsedğin gibi etrafında gezer, özgürce gölgesinde yatarsın. Bu koca ağaç da baltayla kesilme tehlikesinden kurtulmuş olur ve hiçbir şey ona zarar veremez. Kullanışlı bir ağaç olmadığı için de hiç sıkıntıyla karşı-laşmaz” (Zhang, 2007, s.13-14).

Huizi ile Zhuangzi arasında geçen diyalogda; fiziksel yapısı itibariyle eşya yapımına uygun olmayan büyük bir ağaç Huizi tarafından işe yaramaz ve faydasız görülmektedir. Zhuangzi ise aynı ağacın geniş bir alana dikilerek gölgelik olmak suretiyle farklı bir amaca hizmet edebileceğini ve bu şekilde son derece faydalı bir varlığa dönüşebileceğini ifade etmektedir. Zhuangzi aynı zamanda eşya yapılmak amacıyla kesilip yontulmak durumunda kalmayan bu ağacın, yaratılışına ve doğası-na uygun olarak yaşam hakkını sonuna kadar kullanabileceğinin ve zarara uğrama-dan hem kendine hem de ondan yararlanan diğer varlıklara fayda sağlayabileceği-nin de altını çizmektedir. Aynı anekdotta Zhuangzi'nin örnek olarak verdiği yaban kedisi ve yak hikayesi de temelde aynı mantığı savunmaktadır. Zhuangzi burada; aktif, enerji dolu ve avlanma konusunda becerikli bir yaban kedisi ile av peşinde koşamayacak kadar hantal ve avlanma işinde kendine fayda sağlayamayacak du-rumda olan bir sığırı karşılaştırarak; avlanma yetisine sahip olmayan hantal sığırın, pusuya düşürülmek gibi bir tehlikeye de maruz kalmayacağıının ve bu şekilde gü-venle yaşamını sürdürebileceğinin altını çizmektedir.

Zhuangzi, ağaç anekdotu ve yaban kedisi örneğinde faydalı-faydasız tar-tışmasına yaygın olanın aksine bir bakış açısı getirerek; insanlar tarafından hantal, beceriksiz, işe yaramaz ve faydasız görülen kimi varlıkların, yaratılış özlerinden ve kendi doğalarından koparılmadıkları taktirde hem kendilerine hem de ilişki kurdukları diğer varlıklara fayda sağlayabileceklerini ve bu sayede koruyabildikleri yaşam özgürlüklerinin de yaratılışlarının gereği olan gerçek özgürlük olduğunu vurgulamaktadır.

2.2. Küçük-Büyük Ayrımı (小大之辨)

Zhuangzi kitabının Özgür Yolculuk bölümünde verilen anekdotlardan yola çıkarak, onun özgürlük kavramını iki farklı seviyede ele aldığını söylemek müm-

kündür. Zhuangzi'ya göre insan ve varlığın yaşamı boyunca tecrübe edebileceği bir küçük özgürlük (小自由) bir de büyük özgürlük (大自由) vardır. Küçük özgürlük; insanın gündelik yaşamında sahip olduğu doğru bilgi doğrultusunda yaptığı doğru seçimler sonucunda, artan ihtimal ve seçenekler sayesinde elde edebileceği, insanı sınırlarının dışına çıkarabilen ve ona geniş alan açan bir özgürlüktür. Yukarıda verilen üç anekdot (su kabağı, merhem ve şapka anekdotları) bu tip özgürlüğe örnek gösterilebilir. Büyük özgürlük ise daha üst seviyede düşünülmesi ve değerlendirilmesi gereken bir tür özgürlüktür.

Büyük özgürlüğün özelliği yüzde yüz doğal olmasıdır. O, tüm varlıkların yaratılışları itibarıyla sahip oldukları bir özgürlüktür. Maddesel dünyanın sınırlarına henüz girmemiş, uygarlığın kısıtlamalarından henüz etkilenmemiştir. Büyük özgürlüğünü kaybetmeyen insan, bir alt seviyede elde ettiği küçük özgürlüklerine de sahip çıkabilecektir (Shi, 2006, s. 251).

Büyük özgürlük; varlığın özünde sahip olduğu, kendi doğasından uzaklaşmadığı (veya uzaklaştırılmadığı) sürece kaybetmeyeceği, daha da önemlisi küçük özgürlüklere de temel oluşturan gerçek özgürlüktür. Büyük özgürlüğe sahip çıkabilen varlıklar; yaratılışın ve doğanın düzeninden ayrılmadan, hiçbir tehlikle karşılaşmadan, hiç zarar görmeden yaşamlarını sürdürebilecek ve sahip oldukları potansiyeli kendilerinin ve diğer varlıkların yararına sunabileceklerdir. Zhuangzi'nin verdiği ağaç ve yaban kedisi hikayeleri büyük özgürlüğün örneklerinden olmakla birlikte; Özgür Yolculuk bölümünün ilk anekdotu olan Peng kuşu ve şakrak kuşu hikayesi bu ayrımı en iyi aktaran anekdot olma özelliğine sahiptir.

Metinde Peng kuşu ve şakrak kuşunun hikayeleri şu şekilde aktarılmaktadır:

Kuzey Denizi'nde binlerce li büyüklüğünde bir balık vardı, adı Kun. Kun adlı bu balık Peng adında bir kuşa dönüştü. Peng'in sırtı binlerce li genişliğindeydi. Peng kanat çırpıp uçtuğunda, kanatları tıpkı bulutlar gibi gök yüzünü kaplardı. Bu kuş, büyük denizde dalgalar oluştuğunda Güney Denizi'ne doğru harekete geçti, Güney Denizi doğal bir havuz gibiydi. Qi Xie, olağan dışı olayları kaydeden bir kitaptı. Bu kitapta şunlar yazardı: "Peng, Güney Denizi'ne doğru kanat çırpıtığında, deniz dalgalarının boyu üç bin li¹⁵ yüksekliğe ulaşır, bu anda oluşan hortumu kullanan Peng doksan bin li yüksekliğe kadar çıkar, bu rüzgarı kullanarak altı ay boyunca aynı yükseklikte süzülür" Peng, ilk baharda yabani at misali dört nala hareket eden sisi, uçuşarak yükselen toz taneciklerini ve onlar arasında soluk alıp veren canlıları gördü, hepsi rüzgarla süzülüyorlardı. Gök uçsuz bucaksız derin bir maviliğe sahipti, bu onun gerçek rengi miydi? Yoksa sonsuz derinliği ve sınırsız uzaklığından ötürü mü böyle görünüyordu? Gelgelelim Peng o yükseklikten aşağı baktığında yeryüzünü de aynı şekilde görmekteydi...Peng'i gören ağustos böceği ve şakrak kuşu gülüşerek şöyle dedi: "Tüm gücümüzle

15 1 li (1里): 0,5 km.

kanat çırsak bile, bir kara ağacın veya sandal ağacının dalları arasında uçarız, kimi zaman yükselemez toprağa düşeriz. Öyleyse doksan bin li yükseğe çıkıp güneye uçmaya ne gerek var?”... Kuşun sırtı Tai Dağı kadar büyük, kanatları bulutlar kadar geniş... O bir hortuma binerek doksan bin li yükseklığe çıkıyor, bulutların ötesine geçiyor, sırtını aydınlık göğe verip Güney Denizine doğru uçmaya başlıyor. Onu gören bir küçük göl kuşu gülererek diyor ki: Nereye kadar uçacakmış! Ben bir kanat çırsam havalanırım ama çok mesafe kat edemeden alçalırım, sazlıkların kamışların arasında dolaşıp yere inerim. Bu da iyi bir uçuştur. Bu Peng nereye gitmek niyetinde ki!”. İşte bu, büyük ile küçük arasındaki farktır... Şu iki küçük kuş bunu nereden bilecek ki! (Zhang, 2007, s. 3-4).

Anekdotta büyük kanatları olan ve bu kanatlar sayesinde çok yükseğe ve uzak mesafelere uçabilen Peng kuşu büyük özgürlüğü; küçük kanatları sebebiyle yalnızca iki ağacın dalları arasında uçabilen şakrak kuşu (ağustos böceği, göl kuşu) ise küçük özgürlüğü temsil etmektedir. Peng kuşu büyük kanatlarını çırparak gök yüzünde yükselebilmekte ve göğün derin ve uçsuz bucaksız maviliğine şahit olabilmektedir; uzak mesafelere uçarak yeryüzünde yaşayan pek çok varlığın bilgisine sahip olabilmektedir. Peng kuşu kendi doğasının ona sunduğu ayrıcalıklardan faydalanarak dünyasını genişletmekte, sahip olduğu büyük özgürlüğün tadını çıkarabilmektedir. Ancak Peng kuşunun büyük kanatlarını çırparak yükseklere çıkması ve uzak mesafelere uçabilmesi, öncelikle kuşun azmine sonra da bazı fiziksel şartların oluşmasına bağlıdır. Peng kuşunun yerden yükselmesi için büyük kanatlarını çırpması gerekir. Bu kanat çırpışları sayesinde deniz dalgaları ve böylece kuş oluşun kuvvetli rüzgârı kanatlarının altına alarak yükselir. Sahip olduğu fiziksel avantajı, harcadığı emekle birleştiren Peng kuşu böylece yeryüzünü kanatları altına alabilecek kadar büyük bir özgürlüğe (大自由) sahip olacaktır. Oysa küçük kanatlı bir şakrak kuşunun, bir daldan diğerine uçmak için böyle bir çabaya ihtiyacı yoktur.

Anekdotta, fiziksel gücünün yetersizliği sebebiyle sınırlı ve küçük bir dünyada yaşayan şakrak kuşunun, Peng kuşuna karşı gösterdiği alaycı tavır da dikkat çekicidir. Şakrak kuşu, sınırlı yetenekleri ile sınırlı bir dünyada da olsa özgür yaşadığını düşünür. Onun uçuşu ne dış faktörlere ne üstün yeteneklere ne de çabaya bağlıdır; ona göre kendi uçuşu da iyi ve özgür bir uçuştur, bu sebeple Peng kuşunun uçmak için harcadığı çabayı gereksiz görür. Bu noktada Zhuangzi şakrak kuşunun da özgür olduğunu ancak onun özgürlüğünün Peng kuşunun özgürlüğüyle karşılaştırılamayacak kadar küçük bir özgürlük (小自由) olduğunu vurgulamakta ve *küçük-büyük ayrımı* (小大之辨) na dikkat çekmektedir.

Cao Hong, “Zhuangzi’nin Özgür Yolculuk Metninde Özgürlük Kavramı” başlıklı makalesinde küçük ve büyük özgürlüğün *mekansal* (空間性) ve *zamansal* (時間性) olarak iki başlık altında incelenebileceğinden söz etmektedir (Cao, 2017/3, s.38). Buna göre; metnin ilk anekdotu olan Peng kuşu ile şakrak kuşunun hikaye-

sinde büyük ve küçük kanatların karşılaştırmasını yapan hikaye mekansal özgürlüğe; aynı anekdotun içinde geçen mantarlar, mingling ağacı, dachün ağacı ve Pengzu örnekleri ise yaşam sürelerini karşılaştırıyor olmaları bakımından zamansal özgürlüğe örnek olarak verilebilir. Buna göre; Zhuangzi metninde zamansal özgürlüğe örnek olabilecek kısımlar şu şekilde verilmektedir:

Küçük bilgi büyük bilgiyi, kısa ömür uzun ömrü ölçemez. Bunun böyle olduğunu nasıl mı biliyoruz? Erken saatte yerden bitip akşam üstü ölen mantar türleri gece ve gündüzün dönüşümünü bilemezler. Ağustos böceği ilk bahar ve güzü bilmez. Onların ömrü kısadır. Chu ülkesinin güneyinde mingling adında büyük bir ağaç vardı. Bu ağacın ilkbaharı beş yüz yıl, sonbaharı beş yüz yıl sürerdi. Bir zamanlar dachün adında başka bir ağaç vardı. Bu ağacın ilkbaharı sekiz bin yıl, sonbaharı sekiz bin yıl sürerdi. Onların ömrü uzundu. Pengzu uzun ömrü ile tanınır ve insanlar kendilerini onunla karşılaştırır, bu çok zavallica değil midir? (Zhang, 2007, s. 4).

Örneklerde geçen mantarlar ve ağustos böceği kısa ömürlü olmaları sebebiyle *küçük zamansal özgürlüğün*; mingling ve dachün ağaçları ile sekizyüzyıl yaşadığı varsayılan Shang dönemi Taoist keşişlerinden Pengzu ise uzun ömürleri sayesinde *büyük zamansal özgürlüğün* temsilcisi olarak gösterilmişlerdir.

Bu örneklerde zamansal özgürlük tartışması dışında dikkat çeken diğer bir tartışma da *küçük bilgi - büyük bilgi* (小智慧大智慧) tartışmasıdır. Örneklerde mantarlar ve ağustos böceğinin kısa ömürlerinde edinebildikleri kısıtlı bilgi ve tecrübenin; yüzlerce yıl yaşamış olan mingling ağacı, dachün ağacı ve keşiş Pengzu'nun sahip oldukları bilgi ve tecrübeyle karşılaştırılmayacak kadar küçük olduğuna dikkat çekilmektedir. Aynı ayırım, Zhuangzi'nin Peng kuşu ve şakrak kuşu hikayesinin son cümlesi olan *...İşte bu, büyük ile küçük arasındaki farktır... Şu iki küçük kuş bunu nereden bilecek ki!* cümlesinde de görülebilmektedir. Zhuangzi burada Peng kuşunun büyük özgürlüğü ve şakrak kuşunun küçük özgürlüğü ayırımı dışında; Peng kuşunun büyük kanatları sayesinde tanıyabileceği büyük dünya ve edinebileceği *büyük bilginin* (大智慧), şakrak kuşunun kendi küçük dünyasında sahip olduğu kısıtlı tecrübe ve edindiği *küçük bilgiden* (小智慧) çok daha üstün olduğunu vurgulamaktadır.

Anekdotlarını nesnelere ve hayvanlar üzerinden anlatan Zhuangzi'nin temelinde hedef aldığı kitle toplum içinde yaşayan sosyal insandır. O, yaşadığı döneme hakim olan toplumsal karmaşanın, doğal düzenin dışına çıkarak düzene dışardan müdahale eden ve zarar görmesine sebep olan insanın ürünü olduğunu düşünmektedir. Peng kuşu ve şakrak kuşu anekdotunda küçük özgürlüğün sahibi olarak tanımlanan şakrak kuşu; uygarlığın gereklerini yerine getiren toplum insanını temsil ederken, Peng kuşu; mümkün olduğunca uygarlık ve medeniyetin etkisinin dışında kalan, mevki, güç ve unvan peşine düşmeyen, ihtiyacı olandan fazlasını talep etmeyen, sahip olduğu enerji ve yeteneklerini doğal düzenin dışına çıkmak için

harcamayan ve böylece doğaya en yakın gerçek ve büyük özgürlüğü tatma fırsatı bulabilen insanı temsil etmektedir.

Zhuangzi, Hükümdar Yao (堯帝) ve Keşiş Xuyou (許由) arasında geçen bir diyalogu konu aldığı anekdotunda *büyük özgürlük-küçük özgürlük* ve *büyük bilgi-küçük bilgi* farkını kişiler üzerinden ortaya koymaktadır. Söz konusu anekdot metinde şöyle verilmiştir:

Hükümdar Yao tahtı Xuyou'ya bırakmak istediğinde Xuyou'ya şöyle söyledi: “Güneş ile ay parlıdyorken meşale yanıp duruyorsa, parlamak meşaleye zor gelmez mi? Yağmur düşmeye başladığında tarlaları sulamak, ekinler için boş bir uğraş değil midir? Sen hükümdar olursan, ülke büyük bir düzen içerisinde yönetilecekken, hala bu mevkide oturmaktan utanç duyuyorum. Lütfen yönetimi sana devretmeme izin ver.” Xuyou ona şöyle cevap verdi: “Senin yönetimin altında ülke zaten düzen içerisinde. Şimdi benim senin yerini almam, yalnızca bir ad (unvan) için olmayacak mı? Ad denilen şey gerçeğin gölgesinden başka bir şey değilken, ben gölge uğruna içi boş bir gerçekliği kabul mü edeyim! Gür bir ormanda kendine yuva yapan bir çalığı, bir tek ağaç dalından başka bir şeye ihtiyaç duymaz; bir ırmaktan susuzluğunu gideren bir kunduz, yalnızca karnını doyuracak kadar su içer. İşine geri dön! Benden bu ülkeye yarar gelmez (Zhang, 2007, s. 8-11).

Anekdotta adı geçen Hükümdar Yao (堯帝), Çin tarihinde efsaneler dönemi olarak bilinen Beş Hükümdar Dönemi'nin (MÖ 21. yy) en başarılı hükümdarlarından. Yao'nun kendisinden daha üstün ve yetenekli bulduğu ve tahtını devretmek istediği Xuyou (許由) ise, dönemin en bilinen Taoist keşişlerinden biridir. Hükümdar Yao; halkını iyi yöneten, ülkede refah ortamını sağlamış, insanlar tarafından sevilen ve saygı gören bir kişidir. Başarısı ile toplumda bir insanın gelebileceği en üstün mevkide olan Yao, dilediği her şeye sahip olabilecek kadar özgürdür. Keşiş Xuyou'ya gelince; o kendisini toplumdaki soyutlamış, doğanın içerisinde çok daha sade, basit ve son derece özgür bir yaşam tarzını benimsemiştir. Hükümdar Yao, Xuyou'yu yönetimin sorumluluğunu alabilecek ve ülkeye kendisinden çok daha iyi liderlik yapabilecek yetenekte görse de; Xuyou kendi doğasına aykırı olan ve sahip olduğu özgürlüğü kısıtlayacağını düşündüğü yöneticilik görevini kabul etmez. Anekdotan anlaşıldığı üzere hem Yao hem de Xuyou özgür birer yaşam sahiptirler. Ancak Yao'nun özgürlüğü, üstlendiği toplumsal sorumlulukların başladığı noktada sınırlanmaktadır. Oysa Xuyou, insan doğasının bir parçası olan özgürlük hakkının, toplumsal yaşamın gereği olan kurullarla sınırlandırılmasını reddetmiş ve kendisine sunulan başarı, unvan ve mevki teklifini düşünmeden geri çevirmiştir. Zhuangzi bu anekdotla; Yao'nun sahip olduğu özgürlüğün *küçük özgürlük*, Xuyou'nun özgürlüğünün ise *büyük özgürlük* olduğuna dikkat çekmektedir.

Bununla birlikte; aynı anekdotta Xuyou'nun Yao'a söylediği: “*Gür bir ormanda kendine yuva yapan bir çalığı, bir tek ağaç dalından başka bir şeye ihtiyaç duymaz; bir ırmaktan susuzluğunu gideren bir kunduz, yalnızca karnını doyuracak ka-*

dar su içer." cümlesi gözardı edilemeyecek öneme sahiptir. Bu noktada Xuyou, doğal düzenin bir parçası olarak dünyaya gelen insanın, yaşamsal ihtiyaçlarından çok fazlasına sahip olma beklentisini eleştirmektedir. Verdiği örnekte, yaşamsal ihtiyaçlarını doğadan karşılayan bir hayvanın, ihtiyaç dışı doyumsuz istek ve arzulara sahip olmadığına dikkat çeken Xuyou, Hükümdar Yao'nun son derece değerli gördüğü hükümdarlık unvanının, doğanın bir parçası olan insan hayatında hiçbir yaşamsal değere sahip olmadığını vurgulamaktadır. Bu anekdotta, bir ülkeyi halkının sevgisini ve saygısını kazanarak, başarıyla yönetebilecek derecede önemli yeteneklere ve bilgiye sahip olan Yao'nun bu bilgisi *küçük bilgi*'yi (小智慧); varlığın yaratılışı ve insanın doğasına dair, yaşamsal ihtiyaçlarının ve kişisel ihtiyaçlarının önem sıralamasına dair derin bilgiye sahip olan ve doyumsuz istek ve beklentilerin doğanın düzenine ve doğanın parçası olan insan hayatına getireceği zararın bilincinde olan Xuyou'nun sahip olduğu bilgi ise *büyük bilgi*'yi (大智慧) temsil etmektedir.

Zhuangzi, Özgür Yolculuk bölümünde *büyük özgürlük-küçük özgürlük* ve *büyük bilgi-küçük bilgi* farkını Jian Wu ve Lian Shu arasında geçen bir diyalogda da şu şekilde ortaya koymaktadır:

Jian Wu, Lian Shu'ya şöyle söyledi: "Jie Yu'nün konuşmalarını dinledim, çok abartılı ve gerçeklerden uzak gibiydiler. Sonu gelmeyen ve güvenilir şeylerdi. Duyduklarım karşısında hem şaşırđım hem de sarsıldım. Sözleri gökteki samanyolu gibi bitip tükenmek bilmiyordu ve insani tecrübelerden çok uzaktı". Lian Shu: "Ne anlattı ki!" diye sordu. Jian Wu şöyle cevap verdi: "Uzak diyarlarda Miaogu Dağı'nda bir ermişin yaşadığını söyledi. Teni kar ve buz gibi beyaz ve saf, hareketleri bir kız kadar zarif ve güzel, hiç tahlil yemeyen, sadece taptaze rüzgarı soluyan ve çiğ tanelerini yudumlayan, bulutlarda süzölen, uçan ejderhaya koşum vuran, dünyevi mekanların ötesinde gezen bir ermiş. Onun ruhunun yoğunluğu varlıkların yozlaşmasına engel olur, tarlalardaki ürünün verimliliğini sağlamış. Bence bunlar anlamsız ve güvenilir sözler." Bunun üzerine Lian Shu şöyle söyledi: "Bir körden renklerin keyfine varmasını ya da bir sağırdan davul sesini dinleyerek takdir etmesini bekleyemezsin. Körlük ve sağırlık sadece fiziksel değildir, insan aklının da kör ve sağır olduğu durumlar vardır. Bu sözler sana hitaben söylenmiş benziyor. Bu ermişin sahip olduğu erdem, evren ve varlığı tek bir bütün haline getirebilir. İnsalar başarı, şan ve şöhet için rekabet ederler. Böyle bir ermişin zor ve sıkıntılarla dolu dünyevi meselelerin sorumluluğunu alacağını mı sanıyorsun? Böyle ermişlere hiçbir şey zarar veremez. Göge ulaşan bir sel baskınında bile boğulmazlar, metali eriten, dağları yakan kuraklık onlara sıcak bile gelmez. Onların üzerlerindeki tozları silkelesen, biriken tozlardan Yao ve Shun¹⁶ gibi iki adam ortaya çıkarabilirsin. Hal böyleyken, onun karmaşa dolu dünyevi meselelerle uğraşıp ülke yönetimini kendine iş yapacağını mı sanıyorsun!" (Zhang, 2007, s. 9-10).

16 Yao 堯帝 ve Shun 舜帝; Çin tarihinde Beş Hükümdar Döneminin (MÖ 21. yy) en yetenekli ve başarılı hükümdarlarından ikisidir.

Anekdotta Miaogu Dağı'nda yaşadığı söylenen ve Jian Wu'nun varlığından şüphe duyduğu bir ermiş ve ermişin sıra dışı yaşam tarzı hakkında bilgi verilmektedir. Kendini toplum yaşamı ve dünyevi meselelerden soyutlamış olduğu anlaşılan bu ermiş, Lian Shu'ya göre insan ve varlığın yaratılışının derin bilgisine sahip olmuş; ün, unvan ve mevki gibi toplumsal yaşamın maddesel değerlerine önem vermeyecek erdem ve bilgeliğe ulaşmış bir kişidir. O, varlığının kaynağı olan doğadan kopmamıştır, bu nedenle doğada hiçbir şey ona zarar veremez. Onun sahip olduğu erdem ve bilgelik, toplum standartlarına göre en başarılı ve en üstün yöneticiler olan Yao ve Shun'u bile çok geride bırakacak niteliktedir. Zhuangzi'nin anekdotundaki bu ermiş kişi, *büyük bilginin* (大智慧) sahibi ve gerçek özgürlük olan *büyük özgürlüğün* (大自由) temsilcisidir.

3. Ayrımın Ortadan Kalkması: Dönüşebilme İhtimali (轉變的可能性)

Zhuangzi, eserinin Özgür Yolculuk bölümünde daha çok hayvanlar ve nesnelere üzerinden anlatmayı tercih ettiği anekdotlarda özgürlüğü küçük ve büyük olmak üzere iki farklı seviyede ele almaktadır. Zhuangzi burada; doğanın ve doğal düzenin bir parçası olan insanın, uygarlıkla gelen toplumsal gelişim ve değişimlerin etkisinde kalarak, yaratılışında sahip olduğu *büyük özgürlüğü* farkında olmadan kaybettiğini ve yaşamında oluşan bu boşluğu toplumsal yaşamın izin verdiği ölçüde sınırlandırılmış *küçük özgürlüklerle* doldurmaya çalıştığını, oysa sonradan kazanılan bu özgürlüklerin gerçek özgürlük olmadığını vurgulamaktadır. Özgür Yolculuk bölümünde dikkat çekici olan; Zhuangzi'nin yapmış olduğu bu sorunu tespit ile birlikte, soruna çözüm oluşturabilecek bir yöntemi de beraberinde sunmuş olmasıdır. Zhuangzi felsefesinin en önemli kavramlarından biri de yaratılan her varlığın gerektiğinde tecrübe edebileceği "*dönüşebilme ihtimali*" dir (轉變的可能性).¹⁷ Buna göre; şartları sağlayabildiği takdirde; küçük özgürlüğün temsilcisi şakrak kuşunun, büyük özgürlüğün sahibi Peng kuşuna, avlanma tehlikesiyle yaşayan yaban kedisinin güvenli ve uzun bir yaşama sahip olan sığıra, toplum kuralları ile sınırlandırılmış küçük özgürlüğün sahibi olan Hükümdar Yao'nun gerçek özgürlüğe sahip olan Keşiş Xuyou'ya ve elde ettikleri küçük özgürlüğü kaybettikleri büyük özgürlüğün yerine koymak zorunda kalan tüm insanların Miaogu Dağı'nda yaşam sürdüren gerçek bilgeliğin ve gerçek özgürlüğün temsilcisi olan ermiş kişiye dönüşmesi mümkündür. Zhuangzi bu dönüşümün yöntemlerini şu satırlarda vermektedir:

"...Bu yüzden; ahlaki yetkinliğe ulaşan bilge kendini yok sayabilir; manevi özgürlüğe erişen kutsal kişi, maddesel dünyanın ötesine geçerek dünyevi başarıyı talep etmeyendir; düşünsel özgürlüğe ulaşan bilge, ün ve şöhretin peşine düşmeyendir" (Zhang, 2007, s. 7).

17 Bu çalışmada özellikle Zhuangzi'nin insanın dönüşebilme ihtimali ve bunun yöntemleri üzerine verdiği örnekler değerlendirilmiştir.

Alıntıda geçen *kendini yok saymak* (無己), *dünyevi başarıyı talep etmemek* (無功) ve *şöhretin peşine düşmemek* (無名) kavramları, Zhuangzi düşüncesinde bir insanın bilgelik ve özgürlük konusunda ulaşabileceği en üst seviyedir (Sun, 2005, s.82). Bir insanın yaşamı boyunca özgür yolculuğa çıkamamasının sebebi, önce ruhen sonra da beden en sınırlarından kurtulamamış olmasıdır. Zhuangzi'ya göre; varlığı yaratan doğal düzenin bir parçası olmaktan kaçınmayan, kendi istek ve ihtiyaçları doğrultusunda varlık hakkında edindiği ön yargılı ve yanlış bilgilerle varlığa faydalı faydasız sıfatı yüklemeyen kimse, maddesel dünyanın engellerine takılmayacak ve yaratılışında sahip olduğu gerçek özgürlüğü kaybetmeyecektir. Bu noktada önemli olan; kişinin bencilce duygularla kendini hayatın merkezine koymaması ve tüm varlıkları ben merkezci bir tavırla tanımaktan ve değerlendirmekten vazgeçmesidir. İnsan, doğanın yaratıcı düzeni içerisinde her varlığın bu düzene fayda sağlayacak bir varoluş sebebi olduğunu unutmamalı ve kendini bu düzenin merkezine yerleştirmekten vazgeçmelidir. Zhuangzi'nın *kendini yok saymak* (無己) olarak tanımladığı bu pratik, ahlaki yetkinliğe ulaşmış bir bilgenin en temel özelliğidir.

Zhuangzi, insanın yeteneklerini sınırlandıran, özgürlüğünü engelleyen ve bakış açısını daraltarak onu belli kalıplar içerisinde yaşamaya zorlayan diğer bir nedeni de; *maddesel dünyanın bir parçası olan toplumsal değerlere olan düşkünlüğü* olarak ifade etmektedir. Bunlardan ön plana çıkanları; dünyevi başarı elde etme arzusu ile ün ve mevki düşkünlüğüdür. Zhuangzi, toplum tarafından belirlenmiş kalıplaşmış değerlerin, insan doğasına ve yaratılış düzenine aykırı olduğuna, insanı gereksiz ve elde etmesi güç hedeflerin peşine düşürdüğüne inanmaktadır. Zhuangzi'ya göre başarı, mevki ve şöhret sahibi olmaya çalışmanın, insan yaşamına olumlu bir katkısı olmadığı gibi, bu uğurda harcanan zaman ve emek kişinin özgürlük alanını kısıtlamaktadır (Sun, 2005, s.83). Bu noktada Zhuangzi'nın öne sürdüğü *dünyevi başarıyı talep etmemek* (無功) ve *şöhretin peşine düşmemek* (無名), insanı manevi ve düşünsel özgürlüğe eristirebilecek temel pratiklerdir.

Sonuç

Dao Düşünce Ekolü'nün temsilcisi olan Zhuangzi'nın, ekolün temel taşlarından biri olan *"eylemsiz (無為)¹⁸ olmak suretiyle yaratıcı Dao'nun doğal düzenine sadık kalmak"* kuralını benimsediği ve bu kuralla gelen *özgürlük fikrini* yaşamının

18 無為: Eylemsizlik. Yaratıcı Dao'nun kurduğu doğal düzene aykırı olan tavır ve davranışlardan uzak durmak. Bunlara örnek olarak; aşırı istek ve arzuların esiri olmak, varlığı iyi-kötü- faydalı faydasız gibi ayırmak, ihtiyacından fazlasını talep ederek doğa düzenine ve diğer varlıkların yaşam alanına müdahale etmek, yanlış bilgi edinerek bu doğrultuda yanlış ve zararlı eylemlerde bulunmak, fazla ve gereksiz bilgi edinerek özgürlük alanını daraltmak, ün ve mevki peşine düşerek doğanın bir parçası olduğunu unutmak, kendini evrenin merkezinde görerek diğer varlıklara karşı saygısızca tavır takınmak vb.

ve felsefesinin temeline yerleştirdiği aşıkardır.¹⁹ Zhuangzi, Özgürlük düşüncesini küçük ve büyük olmak üzere (大自由-小自由) iki seviyede ele almaktadır. Ona göre küçük özgürlük; insanın sahip olduğu doğru bilgi doğrultusunda yaptığı doğru seçimler sonucunda artan ihtimal ve seçenekler sayesinde elde edebileceği, insanı sınırlarının dışına çıkarabilen ve ona geniş alan açan bir özgürlüktür. Büyük özgürlük ise; varlığın özünde sahip olduğu, kendi doğasından uzaklaşmadığı (veya uzaklaştırılmadığı) sürece kaybetmeyeceği, daha da önemlisi küçük özgürlüklere de temel oluşturan *gerçek özgürlüktür*. Büyük özgürlüğe sahip çıkabilen varlıklar; yaratılışın ve doğanın düzeninden ayrılmadan, hiçbir tehlikeyle karşılaşmadan, hiç zarar görmeden yaşamlarını sürdürebilecek ve sahip oldukları potansiyeli kendilerinin ve diğer varlıkların yararına sunabileceklerdir.

Zhuangzi'ya göre; büyük özgürlüğe sahip olan kişiler; büyük özgürlüğün zamansal ve mekansal açıdan kendilerine sağladığı geniş yaşam ve tecrübe alanı sayesinde aynı zamanda *büyük bilgiye* de sahiptirler. Zhuangzi; maddesel dünyanın bilgisine ulaşan ve bunu başarıya dönüştüren kimselerin *küçük bilginin* (小智慧); varlığını yaratılışı ve insanın doğasına dair, yaşamsal ihtiyaçlarının ve kişisel ihtiyaçlarının önem sıralamasına dair derin bilgiye sahip olan ve doyumsuz istek ve beklentilerin doğanın düzenine ve doğanın parçası olan insan hayatına getireceği zararın bilincinde olan kişilerin ise *büyük bilginin* (大智慧) sahibi olduğunu vurgulamaktadır.

Zhuangzi'ya göre büyük özgürlük - küçük özgürlük veya büyük bilgi - küçük bilgi sahibi olmak insan için bir kader değildir. Kişi gösterdiği çaba ve harcadığı emek sayesinde büyük bilgiye ve gerçek özgürlüğe sahip olabilir. Zhuangzi'nın varlık ve özellikle de insan için gösterdiği ve adına *dönüşebilme ihtimali* (轉變的可能性) dediği bir yöntem bulunmaktadır. Bu yöntem insan için; *kendini yok saymak* (無己), *dünyevi başarıyı talep etmemek* (無功) ve *şöhretin peşine düşmemek* (無名) gibi üç temel pratiği içermektedir. Bu pratiklerin ulaştırdığı sonucun, Zhuangzi düşüncesinde bir insanın bilgelik ve özgürlük konusunda ulaşabileceği en üst seviye olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Bi, L. L. (2012). Zhuangzi Xiao Yao You Sixiang Tanjiu (Zhuangzi Özgür Yolculuk Düşüncesi Araştırması), *China Academic Journal Electronic Publishing House*. Vol: 29. No.4, 9-12.
- Cao, H. (2017). Lun Zhuangzi Xiaoyaoyou Zhong de Ziyou Guan (Zhuangzi Özgür Yolculuk Metninde Özgürlük Kavramı). *China Academic Journal Electronic Publishing House*. Vol:20 No:3, 36-40.
- Chen, G. (2011). *Zhuangzi Jinzhu Jinshi (Zhuangzi Günümüz Açıklaması ve Çevirisi)*. Taipei: Zhonghua Shuju.

19 Sima Qian kayıtlarında geçen ve Zhuangzi'nın kendisine sunulan vezirlik görevini reddederek yelemsiz ve doğaya yakın hayat tarzını seçtiğini vurgulayan biyografi kayıtları bunu göstermektedir.

- Chiang, Ü. G. (2011). Üç Yönüyle Dao De Jing: Evren, İnsan ve Siyaset, *Felsefe Dünyası Dergisi*. Sayı: 54/2, 155-170.
- Kong, Y. (1980). *Shisanjing Zhushu - Shi Jing Mao Shi (Kong Ying Shijing Yorumu)*. Taipei: Zhonghua Shuju.
- Shi, Z.C. (2006). *Zhongguo Zhaxuejingshen Shuoyuan (Çin Felsefe Rubunun Temelleri)*. Taipei: LiDe Chuban Shi.
- Sun, H. (2005). Zhuangzi Zhi Xiao Yao You (Zhuangzi'nin Özgür Yolculuğu). *China Academic Journal Electronic Publishing House*. Vol:10, 82-83.
- Xu, F.G. (2003). *Ren Xing Lun Shi Xian Qin Pian (Çin İnsan Doğası Tarihi Ön Qin Dönemi)*. Taipei: Taiwan Shang Wu Shu Guan.
- Xu, S. (1987). *Shuo Wen Jie Zi Yi Zheng (Shuo Wen Jie Zi Anlamsal Teyidi)*. Taipei: Zhonghua Shuju.
- Wang, F.Z. (1983). *Zhuangzi Tong. Zhuangzi Jie (Zhuangzi'yi Anlamak ve Açıklamak)*. Taipei: Taipei Liren Shuju.
- Wang, N.S. (2004). *Guangya Sunzheng (Guangya Derlemesi)*. Taipei: Zhonghua Shuju.
- Zhang, S.H (2007). *Zhuangzi Du Ben (Zhuangzi Okumaları)*. Taipei: Sanmin Shuju.

İnternet Kaynakları

- Chu Ci* 楚辭 (*Chu Şiirleri*) *Academia Sinica Database*.
<https://ctext.org/chu-ci/zh?searchu=%E8%81%8A%E9%80%8D%E9%81%99%E4%BB%A5%E7%9B%B8%E7%BE%8A> (Erişim: 08.11.2019)
- Shi Ji* 史記 (*Tarih Kayıtları*) *Academia Sinica Database*.
<https://ctext.org/shiji/zh?searchu=%E5%BA%84%E5%AD%90> (Erişim:11.10.2019)
- Shi Jing* 詩經 (*Şiirler Klasığı*) *Academia Sinica Database*.
<https://ctext.org/book-of-poetry/odes-of-zheng/ens?searchu=%E6%B2%B3%E4%B8%8A%E4%B9%8E> (Erişim: 08.11.2019)
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri*.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori=veritbn&kelimesec=199118 (Erişim: 02.10.2019)
- Zhuangzi* 莊子 *Academia Sinica Database*.
<https://ctext.org/zhuangzi?searchu=%E5%90%BE%E6%B8%B8%E5%BF%83%E4%BA%8E%E7%89%A9%E4%B9%8B> (Erişim:11.11.2019)
- Zhuangzi* 莊子 *Academia Sinica Database*.
<https://ctext.org/zhuangzi?searchu=%E6%B8%B8%E5%BF%83%E4%BA%8E%E6%B7%A1> (Erişim: 11.11.2019)
- Zhuangzi* 莊子 *Academia Sinica Database*.
<https://ctext.org/zhuangzi?searchu=%E4%B9%98%E7%89%A9%E4%BB%A5%E6%B8%B8%E5%BF%83> (Erişim:11.11.2019)